

ne ejus esse immediatam affectionem substantiæ, sed in hoc etiam abstrahit ab immediata vel mediata habitudine ad substantiam. Probatur, quia sunt quædam accidentia, quæ immediate afficiunt substantiam, ut intellectus, quantitas, etc., de quibus nulla est difficultas; alia vero sunt, quæ mediis aliis accidentibus substantiam respiciunt, ut actus immanentes et habitus non afficiunt substantiam nisi mediis potentiis, et qualitates corporeæ media quantitate; de qua re multa diximus supra, disput. 14, sect. 4. Nullum vero est accidens possibile, saltem secundum naturas rerum, vel quod proprie et complete accidens sit, quod non respiciat ultimam substantiam tanquam primum subjectum ac principalem finem suum, quia, licet unum insit mediante alio, tamen omnia ad hoc tendunt ut substantiam perficiant et ornent, vel aliquo alio modo ei deserviant.

Solvuntur argumenta.

12. Rationes dubitandi in principio positæ fere solutæ sunt ex dictis; ad primum enim membrum totius partitionis ibi factæ, concedimus actualem inhæSIONEM non esse de essentia accidentis ut sic. Ad secundum item membrum, concedimus aptitudinalem inhærentiam, ut distinguitur ab actuali, non esse adæquatam rationem accidentis ut sic. Dicimus tamen esse propriam et adæquatam rationem illorum accidentium, quæ proprias habent entitates, et vere ac proprie sunt formæ informantes sua subjecta. Cum autem objicitur hanc aptitudinem esse relationem aut potentiam, respondetur non esse relationem prædicamentalem, sed includere habitudinem transcendentalem, quæ in omnibus fere entibus absolutis includitur, et maxime in entitatibus incompletis, et accidentibus, ut latius constabit ex discursu omnium prædicamentorum. Ad aliud autem de potentia respondetur, illam aptitudinem non esse potentiam, quæ est certa species qualitatis, sed est ipsa essentia formæ accidentalis, quæ per seipsam apta est ad informandam suo modo substantiam.

13. Ad tertium membrum, concedimus inhærentiam latissime sumptam prout abstrahit ab actuali vel aptitudinali, et ab intrinseca vel extrinseca affectione, esse de essentia accidentis prædicamentalis in communi. Item, si loquamur de accidente physico, seu intrinsece et realiter afficiente, sive sit modus, sive res distincta, sic etiam dicimus, inhærentiam

propriam sumptam, abstrahentem tamen ab actuali vel aptitudinali, esse de essentia accidentis, sicque propriissime et adæquate posse dividi ens in ens per se et in alio, seu in entitatem substantialem, et accidentalem proprie, et secundum se sumptam, sub illis modis etiam tam substantiales quam accidentales comprehendendo. Ad argumentum autem respondetur, falsum esse illam rationem non esse abstrahibilem; nam ab actu primo et secundo est abstrahibilis communis ratio actus; sed forma ut informativa et ut informans comparantur per modum actus primi et secundi; ergo abstrahi potest communis ratio formæ accidentalis, quæ præscindat ab actuali vel aptitudinali informatione sive inhærentia. Neque est simile exemplum de abstractione entis ab ente in actu et in potentia; nam ibi sumitur ens in potentia objectiva, quod non est aliud positive a seipso constituto in actu, neque illa potentia est realis intrinseca, sed vel non repugnantia, vel denominatio a potentia extrinseca. Esset autem simile, si ens in potentia et in actu sumerentur pro reali potentia activa, vel passiva, et actu ejus; sic enim vere abstrahitur ratio entis ab eo quod sit potentia vel actus. Et ad hunc modum in præsentibus abstrahit accidens ab eo quod sit aptitudine vel actu informantis. Quamquam dici etiam potest duobus modis accipi posse aptitudinem informantis. Unus est, ut dicit aptitudinem physicam per modum actus primi ex se distincti et separabilis ab actuali informatione. Et hoc modo procedunt omnia quæ diximus. Aliter vero potest sumi aptitudo afficiendi, prout intelligitur esse in quacumque re, vel modo, etiamsi maxime actualiter afficiat; nam quod actu afficit, aptum est afficere, quæ potest dici aptitudo logice; quia vero hæc aptitudo in re interdum est per modum potentiæ separabilis ab actu, interdum vero tantum per modum actus, ideo dicimus accidens, ut sic, præscindere ab inhærentia aptitudinali, id est, potenciali, et ab actuali. Nec refert quod actualis inhærentia sit accidens, aut aliquid extra essentiam alicujus formæ accidentalis, qua fieri potest, et sæpe ita accidit, ut quod est uni essentielle, alteri sit accidentale, ut per se constat.

14. Ad instantias vero respondendum est sigillatim. Prima erat de relationibus secundum esse ad: cui respondetur relationem realem, quidquid illa sit, secundum se totam inherere, atque ita, etiam in ipso esse ad, in-

cludi esse in; quia relatio secundum se totam est forma ejus, quem ad alium refert, ut latius infra suo loco. Secunda instantia erat de actione, de qua dicitur, actionem, ut actio est, esse formam extrinsecus denominantem, et ideo ut sic non requirere propriam inhærentiam, sed talem habitudinem, quæ ad illum modum denominationis et quasi extrinsecæ informationis sufficiat. Tertia instantia erat de modo per se existendi accidentis separati, de quo sæpe alibi dixi. Imprimis enim dubium est an sit modus positivus. Deinde, si est modus positivus, non est naturalis ordinis, sed supernaturalis, neque est proprium et (ut ita dicam) integrum accidens, sed terminus existentie cujusdam accidentis, scilicet, quantitatis, ad cujus genus reducitur, et ad hoc satis est quod illam aliquo modo afficiat, et quasi illi adhæreat, quando ad modum substantiæ divinitus constituitur. Et idem fere dicendum est de creatione accidentis separati. De qua re multa etiam diximus supra, agentes de creatione. Ultima instantia erat de formis substantialibus. De quibus dicendum est quod, licet vere habeant modum unionis ad materiam cum dependentia ab illa ut a sustentante, et aptitudinem sibi essentiali ad illam unionem, in qua est quædam convenientia inter accidentia et formas substantiales, tamen est convenientia tantum analogica; nam aptitudo formæ substantialis est per modum actus ejusdem generis cum suo susceptivo, et ideo per se unum cum illo componit, et unio eorum substantialis est. In accidente vero modus inherendi vel afficiendi est longe inferioris rationis. Unde cum inhærentia tribuitur accidenti, ut illi propria, sumitur ut specialiter dicit hunc imperfectum modum afficiendi substantiam, qui omnino sit extra latitudinem ejus; atque ita non competit substantialibus formis.

Corollaria præcedentis doctrinæ.

15. Ex decisione hujus questionis definiuntur aliæ, quæ de accidente in communi quæri solent. Sequitur enim primo ex dictis, accidens non definiri nisi per substantiam, seu per illud cujus est affectio, quod docuit Aristoteles, 7 Met., c. 1 et 4, text. 12, et cap. 5, text. 19, ubi hac ratione ait, substantiam esse priorem accidente. Ait præterea accidentia non posse habere perfectam definitionem, quia definitio perfecta est quæ ita explicat essentiam rei, ut nullum additum extra

essentiam in ea ponatur; in definitione autem accidentis necessario ponendum est subjectum, quia sine illo non potest explicari inhærentia, quam diximus esse de essentia accidentis. Item, essentia accidentis est imperfecta, et ideo tantum imperfecto modo definiri potest, cum definitio sit accommodata definito. Consistit autem ejus imperfectio in hoc, quod solum sit entis ens, seu affectio entis; ergo proprius modus definiendi illud, est per habitudinem ad subjectum. Et hoc satis etiam confirmat experientia ipsa et modus declarandi conceptum accidentis.

16. Solum potest contra hoc urgeri difficultas quædam supra tacta de quantitate et de abstractione mathematica, qua videtur concipi et definiri quantitas sine ullo ordine ad subjectum. Respondetur tamen primo, mathematicum abstrahere a subjecto sensibile, id est, sensibilibus qualitibus affecto, non tamen abstrahere simpliciter a subjecto, quia considerat quantitatem ut rem materialem et corpoream, et consequenter in materia vel substantia existentem, et ideo dicitur abstrahere a materia sensibili, non vero ab intelligibili. Responsio est sumpta ex doctrina D. Thomæ, 1 p., q. 85, art. 1, ad 2, et opusc. 70, q. 5, art. 3; et Albert. idem sentit, 5 Metaph., tract. 3, cap. 2; Javel., 7 Metaph., quæst. 1; Anton. Andr., 6 Metaph., quæst. 3. Adde deinde mathematicum non considerare expresse habitudinem ad subjectum, sed valde implicite, quia non considerat essentiam quantitatis, sed solum proprietates et proportionem ac figuras quæ ex quantitatis extensione oriuntur, ad quas impertinens est quod concipiatur quantitas ut forma inherens subjecto, vel ipsum quantum extensum, in quo sunt et superficies, ac lineæ. Et quantitas ipsa in se est quanta et extensa, ideo abstrahi potest et considerari secundum illas affectiones, quæ illi sub ea ratione conveniunt. Et juxta hanc responsionem materia intelligibilis, a qua non abstrahit mathematicus, teste Aristotele, 8 Metaph., text. 15, non est aliud a continuitate ipsa, sed extensione quantitatis, ut etiam D. Thomæ declaravit, 1 Poster., text. 42, et 7 Metaph., text. 35; ibid. Alexand. et alii Græci. Et Themist., 3 Physic., text. 71, et 1 de Anim., text. 17; Simplic., 3 de Anim., text. 25; et favet Aristot., eisdem locis, lib. 11 Metaph., summ. 2, cap. 1, et lib. 12, text. 44.

17. Secundo sequitur ex dictis, de ratione accidentis esse ut habeat aliquod subjectum

sibi natura sua proportionatum, cum omnis habitudo habeat aliquem certum terminum in quem tendat; sed hæc inhærentia est per modum cujusdam habitudinis transcendentalis, cujus terminus est subjectum ipsum. Accidentis ergo in communi respicit id quod affici potest accidentaliter, absolute etiam et in communi; determinata vero accidentia respiciunt determinata subjecta, et secundum capacitatem sibi proportionatam, quia necesse est servari proportionem inter actum et potentiam. Non est autem intelligendum, oportere unicuique accidenti respondere subjectum, cui tale accidens sit connaturale aut debitum; hoc enim non spectat ad essentiam accidentis, sed ad peculiarem conditionem subjecti, quæ non est universaliter necessaria, ut patet de accidentibus mere contingentibus, et de his quæ violentè insunt, vel quæ mere indifferentia sunt, ut maxime dici solet de artificialibus formis. Et idem dicunt Theologi de supernaturalibus qualitatibus. Solum ergo ex parte accidentis necessarium est, quod natura sua determinet sibi subjectum quod adæquate respiciat, quia hoc spectat ad essentiam ejus; nam cum essentialiter sit affectio quædam, alicujus capacitatem habentis debet esse affectio.

48. *Objectioni satisfi.* — Ex quo ostent solvitur argumentum, quod hic fieri solet de propria passione, quæ de suo subjecto demonstratur per propriam definitionem, ex quo colligit Soncinas demonstrari de passione, quod inhæreat subjecto, et consequenter inhærentiam non esse de essentia passionis, quia essentia non demonstratur de aliquo. Sed non recte colligit, nam propria definitio passionis dari debet per subjectum; Aristoteles enim ideo dixit propriam passionem prædicari per se secundo, quia subjectum ponitur in definitione prædicati; ergo talis definitio supponit vel continet inhærentiam passionis in tali subjecto; ergo non est medium ad demonstrandam illam. Per talem ergo demonstrationem ad summum ostendi potest alia connexio, quæ ex parte subjecti esse potest cum tali passione, sive illa sit per modum efficientiæ seu resultantiæ naturalis, sive per modum debiti connaturalis, quam connexionem jam diximus non pertinere ad essentiam accidentis ut sic. Adde, interdum posse demonstrari de aliquo accidente, quod sit accidens, et consequenter quod sit aptum inhærenti, sed tunc vel non fiet demonstratio per definitionem accidentis, neque a priori,

sed per effectus, vel non demonstrabitur absolute quod sit aptum inhærenti, sed respectu hujus vel illius subjecti, et tunc oportebit tandem resolvere demonstrationem in proprietatem vel definitionem talis subjecti.

49. Alia quæ de accidente in communi et absolute tractari possunt, in superioribus tractata sunt, ut an habeat existentiam propriam, disp. 34, sect. 11, an componat unum per se cum subjecto, disp. 44, et an in se componatur ex proprio actu et potentia, disp. 43. Et ideo nihil aliud hic dicendum occurrit.

DISPUTATIO XXXVIII.

DE COMPARATIONE ACCIDENTIS AD SUBSTANTIAM.

Multa ad hanc comparisonem pertinentia in superioribus notata sunt, explicando ipsam divisionem entis creati in substantiam et accidens. Ubi duo præcipue declarare necesse fuit, scilicet, quanta distinctio inter substantiam et accidens intercedat, et quomodo substantia superet omne accidens in perfectione. Præterea, cum ageremus de causis, contulimus accidentia ad substantiam, vel in ratione formæ et materiæ, vel in ratione efficientis et effectus. Quapropter pauca hoc loco dicenda supersunt, præcipue propter Aristotelem, lib. 6 Metaph., in principio, ubi comparat substantiam cum accidente et quoad temporis durationem, et quoad cognitionem, quæ duo puncta breviter sunt a nobis explicanda.

SECTIO I.

An substantia sit prior tempore accidente.

1. Ratio dubitandi est, quia Aristoteles, 7 Metaph., in principio, cap. 1, ait, *substantiam esse priorem accidente, et ratione, et cognitione, et tempore, et natura.* In contrarium autem est, quia vel substantia et accidens comparantur absolute, prout sunt in rerum natura, vel prout sunt in tali vel tali composito. Priori modo est quidem verum, substantiam aliquam esse priorem omni accidente; tamen id verificatur in substantia increata, non vero in substantia creata, de qua nunc agimus. Et secundum Aristotelem nullo modo verificari potest, quia cum ipse supponat mundum æternum, necesse est fateatur substantiam increatam non esse tempore priorem quam creatam; ergo non potest esse

prior tempore quam accidens, quia cum substantia creata non sit sine accidentibus, non est prior tempore quam accidens. Si vero comparatio fiat respectu ejusdem rei, oportet loqui de substantia capaci accidentium, quia substantia nec erit prior, nec posterior accidente, respectu ejus suppositi, in quo nullum est accidens. In substantia autem capaci accidentium, non est prior tempore substantia quam accidens, quia nulla talis substantia caret aliquando omni accidenti; nullo ergo modo verificari potest, quod substantia sit prior tempore accidente.

Questionis resolutio.

2. In hac quæstione de re ipsa fere nulla est difficultas; in explicando autem sensu Philosophi, supposito ejus principio de æternitate mundi, diversæ sunt auctorum sententiæ. Igitur, quod ad rem attinet, certum est, substantiam ut sic, abstrahendo a creata et increata, esse priorem duratione accidente; quia aliqua substantia est æterna, omne autem accidens est temporale; at vero comparando substantiam creatam absolute ad accidens, revera non est prior tempore illo absolute et simpliciter, ut ratio in principio facta probat, quia nullum momentum est, in quo fuerit verum dicere aliquam substantiam creatam existere, pro quo vere etiam dici non potuerit esse in ea aliquod accidens, quia si substantia sit spiritualis, saltem sunt in ea intellectus et voluntas; si vero substantia est materialis, saltem erit in ea quantitas, et non deerit aliqua qualitas. Unde neque absolute, neque respective, scilicet, comparatione ejusdem suppositi, videtur posse simpliciter verificari, substantiam esse priorem tempore omni accidente. Solum ergo permissive seu indefinite verificari potest, quod substantia sit vel esse possit prior tempore aliquo vel aliquibus accidentibus, non quidem respectu diversorum, nam hoc modo etiam una substantia potest esse prior tempore alia; sed respectu ejusdem; sic enim substantia quælibet ex se potest esse prior tempore multis accidentibus, iis, nimirum, quæ non intrinsece manant, seu necessaria connexionem conjuncta sunt tali substantiæ.

Prima expositio Aristotelis.

3. Quod vero attinet ad dictum Aristotelis, Averroes, 7 Met., comm. 4, ait, substantiam dici priorem tempore accidente, quia ipsa est separabilis ab accidentibus, et non e con-

trario, quoniam (inquit) *nullum accidens invenitur absque substantia, sed aliqua substantia invenitur absque accidente*; in quibus verbis significat Aristotelem loqui de substantia absolute, ut comprehendit etiam primam; illa enim sola est separabilis ab omnibus accidentibus. Tamen non videtur satis ad solvendam temporis prioritatem, quia respectu solius Dei inepte fieret comparatio, ut dixi, et respectu aliorum non est antecessio durationis, posita mundi æternitate, saltem respectu omnium accidentium. Quod si solum fiat comparatio respectu aliquorum, non oportet recurrere ad substantiam separabilem ab omnibus accidentibus, nam etiam aliæ sunt priores tempore multis accidentibus.

Secunda expositio.

4. Propterea idem Averroes, in fine illius Commentii, indicat, quamlibet substantiam dici priorem tempore suis accidentibus, quia si accidentia sint contingentia et separabilia, vel sunt, vel, quantum est ex se, possunt esse posteriora tempore. Si vero sint accidentia inseparabilia, in qualibet individua substantia saltem præcedit tempore ipsa materia prima quælibet accidentia propria tali substantiæ. Sed hæc expositio minus quadrat quam præcedens. Primo, quia non est universalis; in substantiis enim incorruptibilibus nullo modo præcedit tempore substantia sua accidentia propria et inseparabilia. Unde significat Commentator, Aristotelem solum loqui de substantia generabili, eamque comparare ad propria accidentia, quod falsum est, nam manifeste loquitur de substantia absolute, ut constat ex contextu; nam statim addit, esse investigandum quotuplex sit substantia, et an aliqua sit separabilis. Et præterea etiam in substantiis materialibus et generabilibus, falsum est materiam in eodem esse priorem tempore omni accidente; nam materia, ut informata aliqua forma, non est prior tempore quam accidentia, quæ consequuntur formam; in materia vero, ut antecedit tempore talem formam, antecedit etiam quantitas, quæ est proprium accidens ipsius materiæ, maxime secundum opinionem Commentatoris. Quod vero respondet Soncinas, dimensiones materiæ non esse accidens in actu, sed in potentia, ridiculum mihi est; quia quantitas, eo modo quo est in materia, est actus accidentalis ejus, vere illam afficiens et informans in suo genere. Accedit, quod non est verisimile, Aristotelem solum ratione